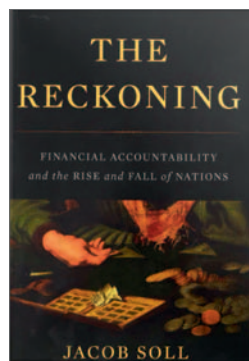

Boeken

Jacob Soll is hoogleraar geschiedenis en accountancy aan de University of Southern California. Hij heeft een boek geschreven over de geschiedenis van financiële verslaggeving en accountancy dat ook voor algemeen economen interessant is.

Aan de hand van diverse historische geschriften en overzichten met financiële gegevens geeft hij een uitgebreide beschrijving in de tijd van de rol van boekhouden en accountancy. Tot en met het eind van de middeleeuwen lag de nadruk van ondernemingen daarbij op het bijhouden van voorraden. Overheden maakten allerhande losstaande kasstroomoverzichten en schuldregisters. In het begin van de Renaissance in de vijftiende eeuw ontstond een belangrijke innovatie, het dubbel boekhouden. Zo konden de bestaande overzichten met bezittingen, schulden, inkomsten en uitgaven met elkaar worden verbonden. De consequente en brede toepassing in Nederland volgde in de Gouden Eeuw. Dit systematisch bijhouden van de financiële positie maakte externe financiering via geldschietters mogelijk en legde de basis voor ondernemerschap, schaalvergroting, efficiency en welvaart. Er ontstond echter ook transparantie en afrekenbaarheid, en dat leverde vooral voor politieke bestuurders spanningen op. Zo ontving in de zeventiende eeuw Lodewijk XIV van zijn minister van Financiën Jean-Baptiste Colbert overzichten van staatsuitgaven, -inkomsten, bezittingen en schulden. De conclusies bleken voor de koning echter lastig te hanteren. Hij zorgde er daarom voor dat de overzichten niet meer konden worden gemaakt, waarna de Franse staat vervolgens failliet ging. Het bijhouden van een staatsboekhouding kon niet voorkomen dat de Britse overheid in 1720 in betalingsproblemen kwam. Via een boekhoudkundige constructie met staatsobligaties en aandelen die recht gaven op een handelsmonopolie in Zuid-Amerika kon dit worden afgewend. De verbinding tussen boekhouden en algemene economie werd begin negentiende eeuw gelegd door Adam Smith en Jeremy Bentham. Financiële informatie van ondernemingen werd door Adam Smith gebruikt als onderbouwing van zijn theorie over marktwerking en prijsvorming. Jeremy Bentham werd voor zijn zogenoemde *greatest happiness principle* geïnspireerd door dubbel boekhouden (waarden van het saldo van geluk en ongeluk). In de loop van de negentiende eeuw ontwikkelde verslaggeving zich verder en verbreedde de toepassing richting fiscale heffingsgrondslagen en als tegenkracht voor frauduleuze spoorwegmaatschappijen. In dat kader kwam ook de rating van ondernemingen en leningen op. De officiële certificering door accountants volgde rond het begin

Auteur **Jacob Soll**

Titel **The Reckoning**

Uitgever **Basic Books**

PIET VAN DER GRAAFF

Secretaris bij Stichting

Pensioenfonds Hoogovens

van de twintigste eeuw. Begin jaren dertig bleek echter dat jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen geen adequaat beeld gaven van de werkelijke financiële positie. Tegen die achtergrond volgde de invoering van verplichte audits van balansen van financiële instellingen, internationale boekhoudregels, en ook splitsing tussen zakenbanken en commerciële banken (in de VS de Glass-Steagall Act). Deze gouden jaren voor accountants duurden tot in de jaren zeventig. Accountants vonden geen goed antwoord op de vraag hoe om te gaan met het effect van inflatie op de jaarrekening. Tevens ontstond mede onder druk van klanten en aandeelhouders het uitgangspunt *fair value*, waardoor bij de waardering van de onderneming meer op de actuele waarde werd geleund dan

op door de jaren heen opgebouwd vermogen. Dit leidde midden jaren zeventig tot een aanscherping van wetgeving, met minder ruimte voor het professionele oordeel. Na jaren van spoedige economische ontwikkeling volgden rond 2000 diverse versoepelingen in de financiële verslaggeving en uitbreiding van de rol van accountants naar consultancy; ook was er sprake van schandalen waar accountants niet adequaat bleken te hebben gehandeld (Enron, Ahold). Ondanks een betere wettelijke basis (in de VS Sarbanes-Oxley) brokkelde de reputatie verder af en werden waarschuwingen over onvoldoende transparantie bij de waardering van financiële instrumenten genegeerd. Zo droegen accountants bij aan de financiële crisis vanaf 2008.

De rode draad in het boek is de economische ontwikkeling in de context van die van het boekhouden en accountancy. Voor ondernemingen is financiële verslaggeving cruciaal richting financiers. Overheden hebben een boekhouding nodig als verantwoording naar burgers en verschaffers van kapitaal. Uitgangspunt is dat boekhouden de basis heeft gevormd voor het huidige kapitalisme en niet bijvoorbeeld calvinistische ijver en discipline zoals Max Weber betoogt. Daarnaast wijst de auteur op de rol van boekhouden bij het individuele en collectieve schuldbesef. Hij benadrukt enerzijds de noodzaak van voldoende autonomie van accountants en anderzijds een worteling in de samenleving. Aan de hand van diverse voorbeelden geeft hij aan dat een verbinding tussen beide bijdraagt aan het gezag van deze beroepsgroep. De gedachte dat instituties van belang zijn voor de economische ontwikkeling is niet nieuw, wel de meeslepende beschrijving van de ambivalente houding van ondernemingen en overheden tegenover betrouwbare en transparante financiële informatie. Partijen die niet transparant zijn (zoals Enron, Ahold en de Griekse overheid) trekken op den duur aan het kortste eind.